

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

| USAID Turizam

Institut za intelektualno vlasništvo
Bosne i Hercegovine

VODIČ ZA ZAŠTITU ZANATSKIH PROIZVODA U BOSNI I HERCEGOVINI

Siječanj, 2022.

Sadržaj

	UVOD.....	3
1.	O INTELEKTUALNOM VLASNIŠTVU.....	3
2.	SUSTAV INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA.....	4
3.	ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA.....	4
3.1.	PATENT.....	4
3.2.	ŽIG.....	5
3.3.	INDUSTRIJSKI DIZAJN.....	9
3.4.	OZNAKA ZEMLJOPISNOGA PODRIJETLA.....	10
4.	UNESCO.....	14
4.1.	INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U BOSNI I HERCEGOVINI.....	14
4.2.	PRELIMINARNA LISTA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE BOSNE I HERCEGOVINE.....	15
5.	KORISNI LINKOVI.....	17

UVOD

Tradicionalni zanati predstavljaju različite vještine malih gospodarstvenika, odnosno obrtnika, u koje spadaju različiti oblici proizvodnje proizvoda bitnih za svakodnevnu uporabu u kućanstvima, kao i usluge popravka ili održavanja predmeta za kućanstvo i određene ekonomske aktivnosti.

Zanatstvo je vrsta gospodarske djelatnosti (proizvodnja, prerada, razne usluge...), kojom se bavi neka posebna stručno osposobljena osoba, kao pojedinac ili uz pomoć angažiranja manjega broja pomoćnih radnika, koji zajedno s njim ručno izrađuju određeni proizvod namijenjen tržištu. U pitanju je tradicionalna, veoma uska podjela rada i obavlja se na jednom mjestu (u zanatskoj radionici).

Djelatnosti tradicionalnih zanata odvijaju se u zanatskim radnjama ili u domaćoj (kućnoj) radinosti. Domaća radinost spada u aktivnosti koje se sprovode u kućanstvima u cilju izrade i dorade predmeta kod kojih prevlađuje ručni rad i koji imaju estetsko obilježje izraženo narodnom umjetnošću. To su proizvodi koji se rabe u kućanstvu, a većinu ovih proizvoda rade žene, kao sastavni dio svoga svakodnevnog posla u kućanstvu.

Upravo zbog te uske podjele rada (okrenute cjelini samo jednoga proizvoda), kroz povijest razlikujemo na desetke različitih zanata.

Zanati, kao egzistencijalna osnova opstanka pojedinca, obitelji i cijelih društvenih skupina, u svoje su vrijeme (kao preteča moderne industrijske proizvodnje i tehnološkog razvitka) imali i posebnu društvenu težinu. S jasno naglašenim poštovanjem govorilo se za svakoga onog tko je imao svoj zanat i živio od svoga posla da "ima svoj kruh" ili "ima zlatne ruke".

I. O INTELEKTUALNOM VLASNIŠTVU

Pojam intelektualnog vlasništva odnosi se na tvorevine uma kao što su izumi, književna i umjetnička djela, simboli, nazivi, slike te dizajn koji se rabi u industriji.

Intelektualno se vlasništvo dijeli u dvije kategorije:

- Industrijsko vlasništvo, koje obuhvaća izume (patente), žigove, industrijski dizajn, oznake zemljopisnoga podrijetla, topografije integriranoga kola i biljne sorte;
- autorsko pravo, koje obuhvaća književna i umjetnička djela kao što su romani, pjesme, kazališni komadi, filmovi, glazbena djela, umjetnička djela kao što su crteži, slike, fotografije i skulpture, te arhitektonski dizajn. Prava srodna autorskom prava obuhvaćaju prava izvođača na njihova izvođenja, proizvođača fonograma na njihove snimke i radiodifuznih organizacija na njihove radijske i televizijske programe.

2. SUSTAV INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Sustav intelektualnog vlasništva obuhvaća niz elemenata koji se mogu grupirati u tri sastavnice čije uspostavljanje i usklađeno djelovanje omogućuje djelovanje sustava kao cjeline.

3. ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Zaštitu intelektualnog vlasništva, a samim tim i tradicionalnih starih zanata, moguće je obaviti putem Instituta za intelektualno vlasništvo BiH (<https://www.ipr.gov.ba/>), i to za sljedeće aspekte proizvoda:

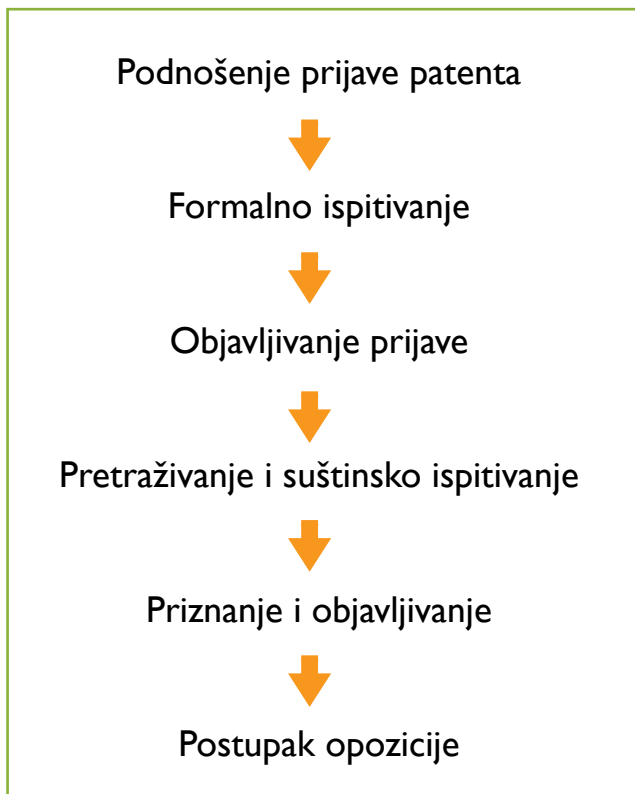
- patent
- žig
- dizajn
- zemljopisna oznaka

Pojedine aspekte ili svojstva nekoga proizvoda moguće je zaštititi kroz jedan ili više raznih oblika intelektualnog vlasništva, koji se međusobno nadopunjuju. Patentom se zaštićuje novo rješenje nekoga tehničkog problema, industrijskim dizajnom zaštićuje se novi vanjski oblik ili izgled proizvoda, a žigom se zaštićuje neki znak koji služi za razlikovanje od sličnih proizvoda i/ili usluga na tržištu. Za proizvode tradicionalnih i starih zanata najčešće se primjenjuje zaštita zemljopisne oznake ili žiga garancije.

3.1. Patent

Patent je isključivo pravo koje država dodjeljuje za izum koji je nov, ima inventivnu razinu i industrijski je primjenljiv. Nositelj patenta ima isključivo pravo spriječiti ili zaustaviti sve druge da proizvode, rabe ili nude na prodaju, prodaju ili uvoze proizvod ili postupak osnovan na priznatom patentu bez njegove dozvole. Patent je moćno poslovno sredstvo koje omogućuje gospodarskim subjektima steći isključivo pravo na novi proizvod ili postupak, zauzeti snažan tržišni položaj i licenciranjem ostvariti dodatne prihode. Složeni proizvodi (kao što su, npr., fotografski aparat, mobilni telefon ili automobil) mogu objedinjavati u sebi više izuma zaštićenih većim brojem patenata, koji mogu biti vlasništvo različitih nositelja patenata.

Patent priznaje državna ustanova za patente jedne zemlje ili regionalna ustanova za patente skupine zemalja. U Bosni i Hercegovini to je Institut za intelektualno vlasništvo BiH (<https://www.ipr.gov.ba/>). Obrascе za patente možete preuzeti na stranici Instituta ([obraci za patent](#)). Zaštita vrijedi u ograničenom vremenskom razdoblju, obično 20 godina od datuma podnošenja prijave patenta, pod uvjetom da su na vrijeme plaćene propisane pristojbe za održavanje. Patent je teritorijalno pravo ograničeno zemljopisnim granicama sukladne zemlje ili regije.

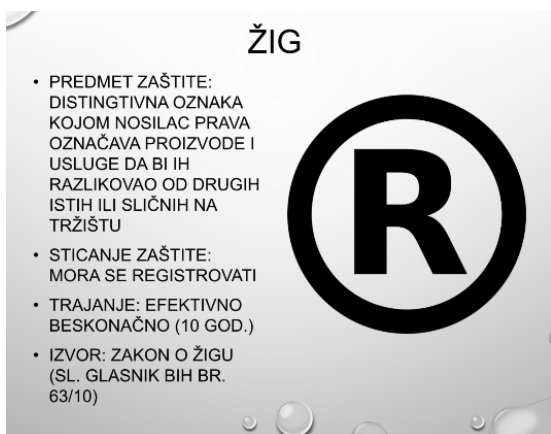
Shema 1. Procedura za priznanje patenta u većini ustanova za patente

U zamjenu za isključiva prava stečena patentom od podnositelja se prijave traži da otkrije izum javnosti dostavljanjem detaljnoga, točnog i potpunoga pisanog opisa izuma u prijavi patenta. Priznati patent, a u mnogim zemljama i prijava patenta, postaju dostupni javnosti objavljivanjem u službenome listu ili glasniku.

U terminologiji patentnog prava izum se definira kao novo i inventivno rješenje tehničkoga problema. To se može odnositi na kreiranje potpuno novoga uređaja, proizvoda, metode ili postupka, ili se jednostavno može raditi o nadogradnji poznatoga proizvoda ili postupka. Samo otkrivanje nečega što već postoji u prirodi nije izum; neophodno je da bude uključena sukladna količina ljudske domišljatosti, kreativnosti i inventivnosti.

3.2. Žig

Žig je isključivo pravo priznato za znak koji služi za razlikovanje proizvoda i/ili usluga jedne osobe od ostalih osoba u poslovanju. Nositelj žiga može biti fizička ili pravna osoba koje stjecanjem žiga osigurava isključivo pravo na stavljanje u promet proizvoda i/ili usluga obuhvaćenih tim žigom. Žig je ujedno i tržišno sredstvo kojim njegovi vlasnici štite imidž koji su izgradili na tržištu za svoje proizvode i/ili usluge. Žigom se može štititi ime, logotip, amblem, etiketa ili druga različita obilježja proizvoda i/ili usluge koji mogu biti iskazani verbalno i figurativno kao kombinacija riječi i grafičkog rješenja.

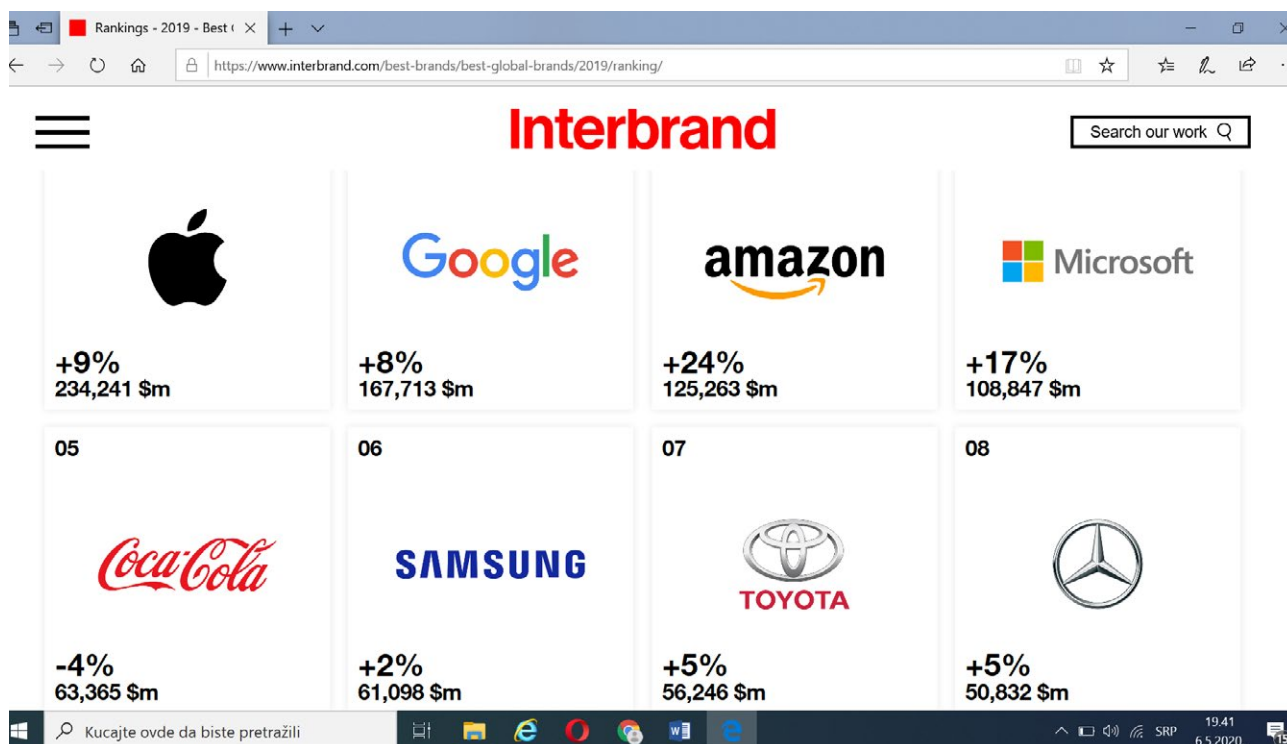
Žig je znak koji služi za razlikovanje robe koju proizvodi ili usluga koje pruža jedno poduzeće od robe ili usluga drugih poduzeća.

Osnovni uvjeti koje neki znak mora zadovoljiti da bi mogao postati žig jesu da je različit, tj. da nije sličan nekome ranijem žigu. Zaštita žigom vrijedi 10 godina, računajući od datuma prijave. Vrijeme zaštite može se produljivati neograničeno na razdoblje od 10 godina, uz pravovremeno podnošenje zahtjeva. Postupak zaštite žiga u BiH pokreće se podnošenjem prijave za priznanje žiga Institutu za intelektualno vlasništvo BiH popunjavanjem [obrazaca za žigove](#).

Vrijednost žiga

Pažljivo odabran i njegovan, žig je dragocjeno poslovno dobro za većinu tvrtki. Za neke to može biti najvrjednija imovina koju posjeduju. Procjena vrijednosti nekih od svjetski najpoznatijih žigova pojedinačno prelazi 100 milijardi dolara. To je zbog toga što potrošači vrjednuju žigove, njihovu reputaciju, njihovu sliku u javnosti i skup željenih kvaliteta povezanih sa žigom te su spremni platiti više za proizvod koji nosi žig koji oni prepoznaju i koji ispunjava njihova očekivanja. Zbog toga, samo vlasništvo na žigu s dobrim imidžom i reputacijom daje tvrtki konkurentnu prednost.

U nastavku je prikazana vrijednost najvećih svjetskih žigova u 2019. godini. Procijenjena vrijednost 8 najpoznatijih žigova pojedinačno prelazi 50 milijardi dolara.

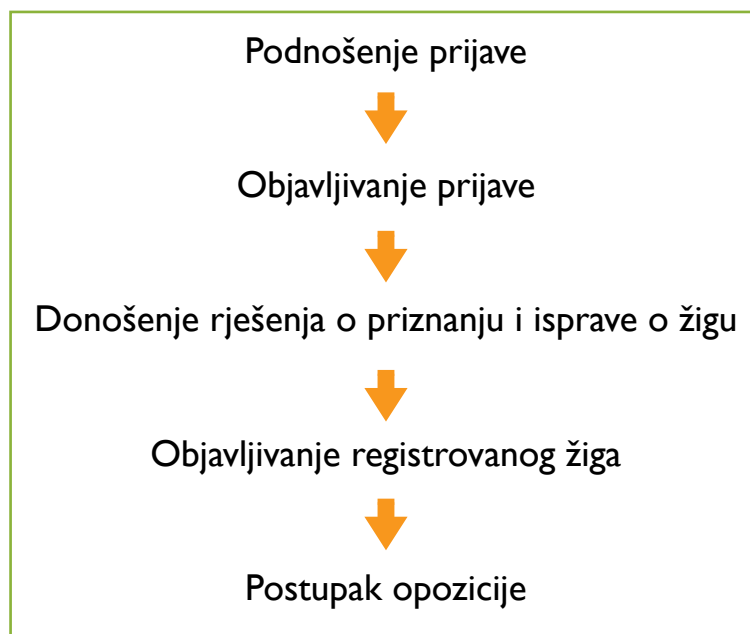

Vrste žigova

- Individualni žig je žig jedne fizičke ili pravne osobe koji služi razlikovanju jedne ili više vrsta roba ili usluga te osobe od istih ili sličnih vrsta roba ili usluga drugih sudionika u gospodarskome prometu.
- Kolektivni žig je žig pravne osobe koji predstavlja određeni oblik udruživanja proizvođača ili pružatelja usluga, a koji imaju pravo rabiti članovi te udruge.
- Žig garancije je žig koji rabi više osoba pod nadzorom nositelja žiga, a koji služi kao jamstvo kvalitete, zemljopisnoga podrijetla, načina proizvodnje ili drugih zajedničkih obilježja robe ili usluge tih osoba.

Faze u postupku priznanja žiga

Nositelj registriranoga žiga ili podnositelj prijave za priznanje žiga može biti domaća ili inozemna fizička ili pravna osoba. Inozemne fizičke i pravne osobe u pogledu zaštite znaka žigom u BiH uživaju ista prava kao i domaće fizičke i pravne osobe, ako to proizlazi iz međunarodnih ugovora ili konvencija kojima je pristupila ili ih je ratificirala BiH ili iz načela reciprociteta. Postupak za priznanje žiga pokreće se podnošenjem prijave za priznanje žiga.

Shema 2. Procedura za priznanje žiga

Jedna od najčešćih vrsta zaštite intelektualnog vlasništva tradicionalnih zanatskih proizvoda, proizvoda domaće radinosti i usluga jest upravo zaštita žiga garancije.

Prijava za priznanje žiga garancije, pored osnovnih dokumenta, sadrži i Opći akt o žigu garancije koji mora sadržati odredbe o:

- zajedničkim značajkama roba / usluga koje se garantiraju žigom garancije,
- nadzoru nad korištenjem žiga garancije od njegovoga nositelja.

Za one tradicionalne poljoprivredno-prehrambene i zanatske proizvode, stare zanate i usluge u turističkoj ponudi nekoga kraja koji ne ispunjavaju uvjete zaštite po europskim već prepoznatljivim oznakama zemljopisnoga podrijetla, sve se više određeni krajevi, pravne i fizičke osobe okreću priznanju žiga garancije.

Glavni je motiv i cilj podnositelja zahtjeva brendiranje proizvoda, povećanje plasmana i potrošnje lokalnih proizvoda u turističkoj ponudi, poticanje razvitka i proizvodnje grupa lokalnih proizvoda, podizanje razine kvalitete označenih proizvoda, očuvanja autentičnosti i tradicije, kreativnosti i inovacije, odnosno integrirane promocije proizvoda sa svoga područja.

Spisak robe, odnosno usluga na koje se znak odnosi, mora biti sročan prema Međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga utvrđenoj Ničanskim sporazumom o međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga za registraciju žigova.

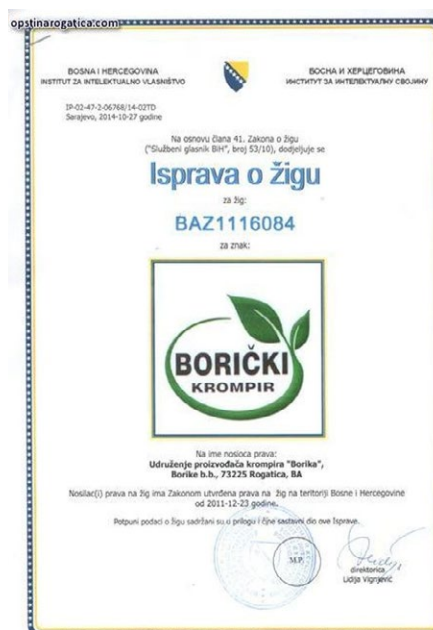
Borički krompir

Udruga proizvođača krumpira “Borika” prošla je svu potrebnu proceduru za priznavanje žiga kod Instituta za intelektualno vlasništvo BiH. Na osnovu toga, svi proizvođači, članovi ove Udruge, koji ispunjavaju propisane uvjete o kvaliteti krumpira, imaju pravo na tržištu Bosne i Hercegovine svoj krumpir deklarirati i prodavati pod imenom “Borički krumpir”. Takav će proizvod posjedovati Ispravu o žigu “BAZ116084” i znak kao na dodijeljenoj ispravi.

Izvor: benjamas1 / shutterstock.com

Bilo koji drugi proizvođač koji svoj proizvod bude prodavao pod nazivom “Borički krumpir” kršit će Zakon o žigu BiH i biti sankcioniran u skladu s odredbama ovoga zakona.

3.3. Industrijski dizajn

Zaštita industrijskog dizajna obuhvaća zaštitu vanjskoga izgleda nekoga proizvoda ili predmeta kroz zaštitu oblika i obrisa predmeta te zaštitu vanjskih obilježja (šare, crte, boje, tekstura). Osnovni su uvjeti koje neki dizajn mora zadovoljiti za priznanje zaštite novi oblik i individualni karakter dizajna te da njegova obilježja nisu isključivo uvjetovana tehničkom funkcijom.

Opće je pravilo da dizajn mora ispuniti jedan ili više uvjeta da bi mogao biti registriran.

- Dizajn mora biti „nov“,
- Dizajn mora biti „originalan“,
- Dizajn mora imati „individualan karakter“.

Zaštićeni industrijski dizajn osigurava nositelju, odnosno vlasniku, isključivo pravo korištenja, odnosno izrade, ponude, stavljanja u promet te uvoza ili izvoza proizvoda u kojem je industrijski dizajn sadržan ili na koji je industrijski dizajn primijenjen. Zaštićeni dizajn predstavlja intelektualno vlasništvo čiju uporabu vlasnik može odobriti drugim osobama na određeno vrijeme davanjem licence ili ga može u potpunosti prenijeti na drugu osobu. Zaštita industrijskog dizajna predstavlja djelotvorno tržišno sredstvo kojim proizvođač može zaštititi vlastita ulaganja u razvitak i proizvodnju.

Zahtjev za priznanje industrijskoga dizajna sadrži:

- podatke o podnositelju prijave,
- podatke o autoru dizajna ili izjavu autora da ne želi biti naveden u prijavi,
- naznaku o tome odnosi li se prijava na jedan ili više dizajna,
- stvaran i kratak naziv dizajna,
- pravnu osnovu za podnošenje prijave i potpis podnositelja prijave.

Industrijski dizajn može trajati najdulje 25 godina. Zaštita industrijskog dizajna traje pet godina od dana podnošenja prijave pod uvjetom da bude registriran. Vrijeme zaštite može se produljivati još četiri puta za isti period, uz pravovremeno podnošenje zahtjeva i plaćanja pratećih troškova.

Postupak se zaštite industrijskog dizajna u BiH pokreće podnošenjem prijave za priznanje industrijskog dizajna Institutu za intelektualno vlasništvo BiH putem obrazaca za industrijski dizajn ([obrasci zahtjeva](#)).

U smislu Zakona o industrijskom dizajnu:

“Proizvod” znači bilo koji industrijski ili obrtnički proizvod, uključujući, između ostalog, i dijelove koji su namijenjeni spajanju u složeni proizvod, pakiranje proizvoda, grafičke simbole i tipografske znake, isključujući računalne programe.

“Industrijski ili zanatski proizvod” znači bilo koji predmet koji se industrijskim ili zanatskim putem može proizvesti u većem broju identičnih primjeraka.

Nositelj industrijskog dizajna ima pravo zabraniti trećoj osobi neovlašteno ekonomsko iskorištavanje registriranoga industrijskog dizajna.

Pod ekonomskim iskorištavanjem podrazumijeva se:

- a) industrijska i zanatska izrada proizvoda za tržište, na osnovu primjene zaštićenog dizajna,
- b) uporaba takvoga proizvoda u gospodarskoj djelatnosti,
- c) skladištenje takvoga proizvoda radi njegova stavljanja u promet,
- d) ponuda takvoga proizvoda radi njegova stavljanja u promet,
- e) stavljanje u promet takvoga proizvoda,
- f) uvoz, izvoz ili tranzit takvoga proizvoda.

Isprava o patentu, žigu i industrijskom dizajnu

3.4. Oznaka zemljopisnoga podrijetla

Za obilježavanje industrijskih, zanatskih i proizvoda domaće radinosti najčešće se rabe oznake zemljopisnoga podrijetla.

Zaštita oznake zemljopisnoga podrijetla može doprinijeti većoj tržišnoj vrijednosti proizvoda u skladu s posebnim svojstvima proizvoda i stečenim ugledom. Zaštitom se sprječava zlouporaba ili neovlaštena uporaba zemljopisne oznake od strane drugih osoba. Prema Zakonu o zaštiti oznaka zemljopisnoga podrijetla (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/10), razlikujemo:

- ime podrijetla; i
- zemljopisnu oznaku.

Ime podrijetla zemljopisni je naziv zemlje, regije ili lokaliteta koji služi da označi proizvod koji odatle potječe, čija su kvaliteta i posebna svojstva isključivo ili bitno uvjetovani zemljopisnom sredinom, koja obuhvaća prirodne i ljudske čimbenike i čija se proizvodnja, prerada i priprema u cjelini odvijaju na određenom ograničenom području.

Zemljopisna oznaka je oznaka koja identificira određenu robu kao robu podrijetlom s teritorija određene zemlje, regije ili lokaliteta s tog teritorija, gdje se određena kvaliteta, reputacija ili druge značajke robe suštinski mogu pripisati njezinu zemljopisnome podrijetlu.

Postupak za registriranje navedenih prava vodi mjerodavno tijelo neke države i vrijedi neograničeno vremensko razdoblje na određenome teritoriju. Jednom registriranu oznaku zemljopisnoga podrijetla mogu zajednički rabiti svi proizvođači iz naznačenoga područja, koji zadovoljavaju propisane uvjete.

Koje osobe mogu podnijeti prijavu?

Prijavu za registriranje zemljopisne oznake ili imena podrijetla mogu podnijeti:

- domaće fizičke i pravne osobe koje na određenome zemljopisnom području rade proizvode koji se označuju nazivom toga zemljopisnog područja,
- udruge domaćih fizičkih i pravnih osoba, gospodarske komore, udruge potrošača, općinska, županijska, entitetska i državna tijela zainteresirana za zaštitu zemljopisne oznake / imena podrijetla, u okviru svojih aktivnosti,
- inozemne fizičke ili pravne osobe, inozemne udruge, ako je zemljopisna oznaka / ime podrijetla priznato u zemlji podrijetla u skladu s međunarodnim ugovorima.

Faze zaštite zemljopisne oznake / imena podrijetla

Postoje dvije faze zaštite zemljopisne oznake / imena podrijetla koje se odvijaju kroz dva zasebna postupka, i to:

1. Postupak za registriranje imena podrijetla ili zemljopisne oznake i
2. Postupak priznanja statusa ovlaštenoga korisnika zemljopisne oznake podrijetla.

Postupak za registriranje imena podrijetla ili zemljopisne oznake

Koraci za registriranje zemljopisne oznake / imena podrijetla su:

1. Podnošenje prijave.
2. Formalno ispitivanje prijave.
3. Objava prijave zemljopisne oznake / imena podrijetla.
4. Donošenje rješenja o registriranju zemljopisne oznake / imena podrijetla.
5. Objava registrirane zemljopisne oznake / imena podrijetla.

Osim osnovnih informacija o podnosiocu prijave, koji može biti fizička osoba, gospodarsko društvo, udruga ili inozemna pravna osoba, neophodno je pripremiti sljedeće podatke:

- zemljopisni naziv koji se zaštićuje,
- naznaka o tome zaštićuje li se zemljopisna oznaka ili ime podrijetla,
- opis vrste proizvoda koji se zaštićuje zemljopisnom oznakom ili imenom podrijetla,
- zemljopisni naziv područja ili mjesta iz kojega potječe proizvod koji se obilježava zemljopisnom oznakom ili imenom podrijetla,
- proizvodne značajke proizvoda,
- ako je u pitanju ime podrijetla, treba naznačiti naziv ovlaštene akreditirane organizacije koja obavlja kontrolu posebnih značajki proizvoda.

Postupak zaštite oznake zemljopisnoga podrijetla u BiH pokreće se podnošenjem sukladne prijave Institutu za intelektualno vlasništvo BiH putem obrazaca za zemljopisne oznake ([obrazci za prijavu](#)).

Postupak priznanja statusa ovlaštenoga korisnika zemljopisne oznake podrijetla

Postupak za priznavanje statusa ovlaštenoga korisnika zemljopisne oznake ili imena podrijetla pokreće se Prijavom za pokretanje statusa ovlaštenoga korisnika zemljopisne oznake / imena podrijetla.

Uz popunjen Formular za priznanje statusa ovlaštenoga korisnika zemljopisne oznake / imena podrijetla neophodno je priložiti:

- dokaz o obavljanju određene djelatnosti na određenome zemljopisnom području (dokument izdat od mjerodavnog tijela, npr. potvrda, rješenje ili sl.).
- dokaz o obavljenoj kontroli posebnih svojstava proizvoda od ovlaštene akreditovane organizacije navedene u Prijavi.

Međunarodna zaštita

Ovlašteni korisnik zemljopisne oznake ili imena podrijetla, u skladu s međunarodnim ugovorom koji je ratificirala Bosna i Hercegovina, može putem Instituta podnijeti prijavu za zaštitu zemljopisne oznake ili imena podrijetla u članicama toga međunarodnog ugovora.

U slučaju kada Bosna i Hercegovina sklopi ili ratificira bilateralni sporazum o uzajamnoj zaštiti oznaka zemljopisnoga podrijetla s nekom državom, ovlašteni korisnici zemljopisnih oznaka ili imena podrijetla svoja prava u drugoj državi ostvarivat će na osnovu liste registriranih zemljopisnih oznaka i imena podrijetla i njihovih ovlaštenih korisnika koje države potpisnice dostavljaju jedna drugoj prilikom ili poslije zaključivanja toga bilateralnog sporazuma. Ovlašteni korisnik imena podrijetla može, u skladu s odredbama Lisabonskog aranžmana, podnijeti Međunarodnom birou Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO) prijavu za međunarodno registriranje imena podrijetla.

Postupak zaštite zemljopisne oznake u bazu WIPO

WIPO (World Intellectual Property Organization) Svjetska je organizacija za intelektualnog vlasništva, globalni forum za usluge, politike, informacije i suradnju u području intelektualnog vlasništva. To je samofinancirajuća agencija Ujedinjenih naroda, sa 193 države članice i sjedištem u Ženevi.

Pristojba za registraciju zemljopisne oznake u bazu WIPO iznosi 1000 CHF i još je potrebno 150 CHF za izdavanje certifikata.

Gračaničko keranje

Jedan je od primjera za obilježavanje zanatskih i proizvoda domaće radinosti koji su prošli proceduru i dobivanje zemljopisne oznake "Gračaničko keranje", što znači da je ova vještina upisana u Registar zemljopisnih oznaka pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH.

Izvor: Darko Udovičić

Keranje je ručni rad iglom gdje se rade gutice od konca i na taj način oblikuju detalji. Prepoznat je još u 19. stoljeću, kad su kerani motivi krasili domove uglednih obitelji. Vrlo je precizan, trajan i skup rad. Keranje je jedinstvena umjetnost za koju je osim umjetničkoga dara potrebna izvrsna vizija, koncentracija i strpljenje. Za metar kerane čipke potrebni su sati i sati bavljenja iglom i koncem bez mogućnosti vraćanja unazad. Njime se proizvode kere za različite odjevne predmete, koje čine dio domaćega folklor, kao i ukrasni predmeti. Na keranju se zbog toga svakako može osnivati i izrada suvenira, kao dio turističke ponude ovoga kraja.

Sarajevski filigran

Filigran je stara juvelirska tehnika. Sastoji se od dvije latinske riječi (filum: nit i granum: zrno). Poznat je već u antičkoj Grčkoj, Etruriji i Rimu, vrhunac dostiže u 6. i 7. stoljeću u Bizantu, dok je tehnika dotjerana do savršenstva u Indiji i Kini. Bilo je uspona i padova, međutim, filigran nastavlja svoju povijest sve do današnjih dana.

Izvor: Sarajevo Travel

Bašćaršijske su zanatlije oznakom zemljopisnoga podrijetla zaštitili Sarajevski filigran, kao jednu od najljepših tehnika izrade nakita, gdje se tanke upredene niti srebrne žice savijaju u razne oblike i međusobno vezuju u složene motive. Proces zaštite išao je preko Udruge građana Zona unaprijeđenog poslovanja Bašćaršija – ZUP. Izrađen je elaborat, slikan kompletan proces proizvodnje i snimljen kratki film toga procesa.

4. UNESCO

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu) specijalna je organizacija Ujedinjenih naroda osnovana s ciljem da doprinese miru i sigurnosti podržavanja suradnje među narodima kroz obrazovanje, nauku i kulturu kao metodu pospješivanja univerzalnoga poštivanja pravde, zakona, ljudskih prava i osnovnih ljudskih sloboda.

U Parizu je 2003. godine donesena Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Ovom je konvencijom utvrđena svrha zaštite nematerijalne kulturne baštine i područja njezina manifestovanja, kao i obveze država da poduzmu mjere radi njezine održivosti, a osobito da: obave identificiranje (popis); usvoje politiku promoviranja; unapređuju znanstvene, tehničke i umjetničke studije, kao i istraživačke metodologije; usvoje sukladne pravne, tehničke, administrativne i financijske mjere; omoguće utemeljivanje institucija za dokumentiranje i olakšaju pristup tim institucijama; omoguće podizanje svijesti o ovoj baštini i učešće zajednica, skupina i pojedinaca u aktivnostima njezine zaštite.

Nematerijalna kulturna baština obuhvaća:

- usmene tradicije i izražavanja, uključujući jezik kao pokretač nematerijalne kulturne baštine;
- umjetnost izvođenja;
- društvene prakse, rituale i svečane događaje;
- znanja i prakse vezane za univerzum i
- **tradicionalne zanate.**

U svrhu zaštite ove vrste kulturne baštine uspostavljena je Reprezentativna lista nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, kao i Lista nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita (<https://ich.unesco.org/en/lists>).

Bosna i Hercegovina ratificirala je Konvenciju o očuvanju nematerijalne kulturne baštine 16. svibnja 2008. godine. Obveza je svake zemlje potpisnice Konvencije da u cilju očuvanja nematerijalne kulturne baštine na svojem teritoriju vodi jedan ili više inventara elemenata nematerijalne baštine.

Mjerodavna ministarstva u Federaciji BiH i Republici Srpskoj vode otvorene preliminarne liste nematerijalne baštine, koje zajedno čine Preliminarnu otvorenu listu nematerijalne kulturne baštine Bosne i Hercegovine.

4.1.5.1. Institucionalni okvir zaštite nematerijalne kulturne baštine u Bosni i Hercegovini

Odlukom o osnivanju Državne komisije za suradnju Bosne i Hercegovine s Organizacijom Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) (Službeni glasnik BiH, br. 77/09), komisija je osnovana kao savjetodavno tijelo Vijeća ministara BiH. Državna komisija za suradnju Bosne i Hercegovine s UNESCO-om jedino je ovlašteno tijelo koje obavlja poslove komunikacije i administracije s UNESCO-om i određuje i imenuje suradnike i partnere za suradnju s UNESCO-om.

4.2. Preliminarna lista nematerijalne kulturne baštine Bosne i Hercegovine

1. Zmijanjski vez (upisan na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2014. godine).
2. Konjičko drvorezbarstvo (upisano na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2017. godine).
3. Branje trave ive na Ozrenu (upisano na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2018. godine).
4. Običaj natjecanja u košenju trave na Kupresu (upisan na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva 2020. godine).
5. Nevesinjska olimpijada (predložena za upis u Registar najboljih praksi očuvanja).
6. Uzgoj konja rase lipicanaca (nominiran za upis na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva u okviru serijske nominacije "Tradicija uzgoja konja lipicanaca").

Zmijanski vez

Zmijanjski je vez specifična tehnika koju prakticiraju žene sela Zmijanje u Bosni i Hercegovini. Tradicionalni vez rabi se za ukrašavanje ženskih nošnji i predmeta za kućanstvo, uključujući vjenčanice, šalove, haljine i posteljinu. Glavna je značajka uporaba tamnoplave niti, ručno rađene biljnim bojama, za vezanje improviziranih geometrijskih oblika. Bogatstvo i varijacije vezanih dizajna određuju društveni status seoskih žena.

Svaka vezilja prilagođava i osmišljava tražena znanja i vještine u sklopu procesa prenošenja. Znanje se prenosi usmeno i kroz praktični rad, uglavnom u formalnom obrazovnom okruženju. Studenti uče tako što gledaju iskusne vezilje da kombiniraju unaprijed određene elemente u brojne varijacije i kroz redovnu i kontinuiranu praksu. Zmijanjski vez uključuje poštivanje različitosti, kreativnosti i neverbalne komunikacije. Također ima sentimentalnu i emotivnu vrijednost, posebice za raseljeno stanovništvo, koje vezenu odjeću rabi kao izraz nacionalnoga i lokalnog identiteta i ponosa. Vezovi povezuju mnoge elemente kulturne baštine, poput glazbe, rituala, usmene tradicije, rukotvorina i simboličkih izraza.

Konjičko drvorezbarstvo

Rezbarija drveta u Konjicu umjetnički je zanat s dugom tradicijom na području općine Konjic. Rezbarija drveta - koja uključuje pokućstvo, sofisticirani interijer i male ukrasne predmete – ističe se svojim prepoznatljivim ručno isklesanim motivima i sveukupnim vizualnim identitetom. Rezbarenje drveta sastavni je dio kulture lokalne zajednice, mjerilo ljepote i prijatnosti interijera u kući i tradicije koja stvara osjećaj zajednice i pripadnosti.

Međutim, ova praksa igra ne samo vrlo važnu ulogu na razini zajednice u Konjicu već i širom zemlje i u zajednicama dijaspori. To je ekonomski održiv, društveno uključiv i ekološki održiv zanat koji prakticiraju različite etničke i konfesionalne skupine, koji služi kao instrument dijaloga i suradnje. Zanat je široko rasprostranjen među stanovnicima Konjica, i kao zanimanje i kao hobi. Nositelji zanata su obučene zanatlije koji rade u radionicama rezbarenja drveta, ali su podjednako važni i nositelji zanata koji rade kod kuće. Vlasnici obiteljskih radionica rezbarenja drveta najodgovorniji su za zaštitu elementa, obuku drvosječa i drvorezaca. Znanje i vještine prenose se prije svega obukom novaka na radnom mjestu u vježbaonicama, kao i međugeneracijskim prijenosom unutar obitelji.

Branje trave ive na Ozrenu

Svake godine 11. rujna, na dan Mučeništva glave Svetog Ivana Krstitelja, stanovnici sela oko planine Ozren odlaze u Gostilj brati travu ivu. Nakon planinarenja po brdima, seljani svih društvenih, rodničkih i starosnih skupina beru travu ivu, pojedinačno i u skupinama. Iva se mora pažljivo birati i beraći je moraju pronaći među višom travom. Postupak obično traje nekoliko sati. Kad je branje završeno, penju se na Gostilj i okupljaju u manje skupine, od kojih mnogi nose narodne nošnje Ozrena, da bi svirali, plesali i pjevali tradicionalnu glazbu.

Poslijepodne se pravoslavni svećenici penju na vrh Gostilj, gdje posvećuju ivu. Iva se konzumira na različite načine (kao čaj, natopljena u rakiju, pomiješana s medom), kako za ljekovito djelovanje tako i preventivno. Dok se u prošlosti praksa odnosila isključivo na narodnu medicinu, danas su njezine primarne funkcije uključivanje gostoljubivosti i socijalne integracije, kao i pomoć u očuvanju Ozrenskih kostima, pjesama i plesova koji postupno nestaju. Praksa se prenosi spontano unutar obitelji, kao i u osnovnim školama. Nekoliko lokalnih udruga također poziva slične organizacije iz različitih regija da sudjeluju u praksi, što dovodi do uključivanja mnogih stručnjaka izvan Ozrena.

Običaj natjecanja u košenju trave na Kupresu

Košenje trave ručno izrađenom kosom specifičnost je kupreškog kraja o čemu pisana svjedočanstva postoje unazad 250 godina. To je kupreška povijest. Od davnina se na Kupreškoj visoravni bave poljoprivredom i uzgajaju blago – stoku. Da bi nahranili svoje blago, trebaju kositi ručno, a kako je kupreška trava veoma čvrsta, kose moraju biti posebice izrađene. Zbog važnosti kosidbe organizirala su se natjecanja najboljih kosaca, pa je ovo preraslo u tradiciju. U natjecanju sudjeluju kosci koji su odjeveni u tradicionalne nošnje i svaki kosac ima svoju “kupilicu”, a ima zadatak da pokosi parcelu od 350 kvadratnih metara. Sudci ocjenjuju širinu otkosa, čistinu, potkašanje i brzinu otkosa.

Izvor: Reuters/Dado Ruvic

5. KORISNI LINKOVI

Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine
<https://www.ipr.gov.ba/>

Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO)
<http://www.wipo.int>

Evropski ured za patente (EPO)
<http://www.epo.org>

Ured Evropske unije za intelektualno vlasništvo (EUIPO)
<https://euiipo.europa.eu/ohimportal/en/>
<https://ideaspowered.eu/gen/our-projects/ip-teaching-materials#results>

UNESCO – Državna komisija za saradnju sa UNESCO-m u BiH
<http://unescobih.mcp.gov.ba/>